

Respectarea eticii jurnalistice în presa locală din Republica Moldova: principii și realitate

Chișinău, 2011

Coordonator: Irina Lazur

Autor: Nadine Gogu

Desing: Angela Ivanesi

Studiul „Respectarea eticii jurnalistice în presa locală din Republica Moldova: principii și realitate” a fost elaborat în cadrul proiectului „Fortificarea capacității presei scrise regionale în respectarea eticii jurnalistice”, implementat de Asociația Presei Independente în parteneriat cu Civil Rights Defenders, finanțat de SIDA. Opiniile exprimate în acest studiu aparțin autorilor și nu reflectă în mod neapărat poziția finanțatorilor.

INTRODUCERE

În ultimii ani, în Republica Moldova nu au fost denunțate cazuri explicite de exercitare a cenzurii în mass-media. Cu toate acestea, presa moldovenească se află sub presiune politică și economică, situație care poate duce la violarea principiilor etice și la autocenzură. Această afirmație este susținută de diverse rapoarte de monitorizare realizate în țară și peste hotare, care relevă clar tendința presei din RM de a se abate de la standardele profesionale și etice. Astfel, în multe ziare se remarcă un pronunțat partizanat politic față de guvernare sau alte partide politice. Cu mici excepții, jurnaliștii nu separă clar faptul de opinie, servind cititorului păreri deja formate, fără a-i lăsa acestuia posibilitatea de a-și crea propria părere în baza unei informații echidistante și corecte. Deseori, autorii se situează de partea unei sau altei părți în conflict, promovând prin atitudinea personală, prin selecția surselor, limbaj etc. anumite idei și, respectiv, eșuând să rămână un mediator între realitatea brută și public. Plagiatul în presă, asigurarea protecției surselor, evitarea conflictelor de interes sunt alte teme/subiecte problematice care figurează de cele mai multe ori în rapoartele și studiile relevante.

În primii ani de activitate, Consiliul de presă din Republica Moldova, o structură de autoreglementare în mass-media, a reușit în unele cazuri, pe anumite segmente, să responsabilizeze mai multe instituții media în ceea ce privește deontologia profesională. Și trainingurile organizate de mai multe organizații de media atât la Chișinău, cât și în afara capitalei, au avut un rol în promovarea și înrădăcinarea procesului de autoreglementare. Totuși, există încă mulți factori care influențează și afectează integritatea profesională a jurnaliștilor.

Una din problemele care poate afecta profesionalismul jurnaliștilor este legată de salariile mici. Din această cauză, ei sunt nevoiți să caute servicii suplimentare în domenii adiacente, fie că e vorba de politic, economic sau divertisment. Prin urmare, e destul de dificil de evitat conflictul de interese, care deseori nici nu este perceput de către breasla jurnalistică ca o abatere de la standardele deontologice. O altă problemă este fluctuația cadrelor, în unele redacții membrii echipelor editoriale se schimbă de câteva ori pe an. Lipsa instruirilor in-house (în cadrul redacțiilor), ca și lipsa codurilor de etică interne, își lasă deseori amprenta pe calitatea conținutului produsului media. Un rol aparte în acest proces îl are și competiția pentru câștigarea auditoriului, în care s-au lansat în ultimii ani majoritatea redacțiilor. În goană după senzațional, care prinde la public, jurnaliștii uită deseori de etică și deontologie, fapt ce rezultă în violență, sânge, imagini și limbaj obscen în ziare și pe ecrane.

În aceste condiții, este imperios de conștientizat consecințele unui astfel de comportament și atitudine, instrumentele de autoreglementare revenindu-le un rol primordial în responsabilizarea presei. Pentru a ajuta presa în implementarea acestui proces, e nevoie de a cunoaște viziunea celor direcți implicați în luarea deciziilor etice atât asupra importanței codurilor etice, cât și a conștientizării de către aceștia a rolului eticii în mass-media. De asemenea, se impune evaluarea necesităților de instruire în domeniul care implică raționamente și luarea de decizii etice.

Studiul de mai jos a avut drept scop să determine necesitatea autoreglementării în mass-media, să identifice problemele de ordin deontologic și să vină cu soluții pentru remedierea acestora. Sondajul a avut drept grup-țintă presa scrisă regională și locală, inclusiv din UTA Gagauz-Yeri și regiunea transnistreană. Principalele rezultate ale acestui studiu includ date privind practicile curente de reflectare a subiectelor sensibile din punct de vedere etic și necesitățile mass-media, precum și percepția jurnaliștilor asupra rolului autoreglementării în reflectarea diferitor dileme etice. Studiul identifică și segmentele pe care se impune instruire. S-a pus accentul pe astfel de subiecte: conflictul de interese și relația cu clienții de publicitate, protecția surselor, a victimelor și a persoanelor minore.

Cercetarea include concluzii, dar și recomandări pentru redactori și jurnaliști, și pentru organizațiile de media privind deontologia profesională.

Obiectivele studiului au fost de a identifica în ce măsură jurnaliștii sunt la curent cu existența Codului deontologic al jurnalistului și în ce măsură îl utilizează în activitatea lor, precum și de a identifica necesitățile presei locale în sensul instruirii în domeniul deontologiei profesionale.

Perioada efectuării studiului: iulie-octombrie 2011.

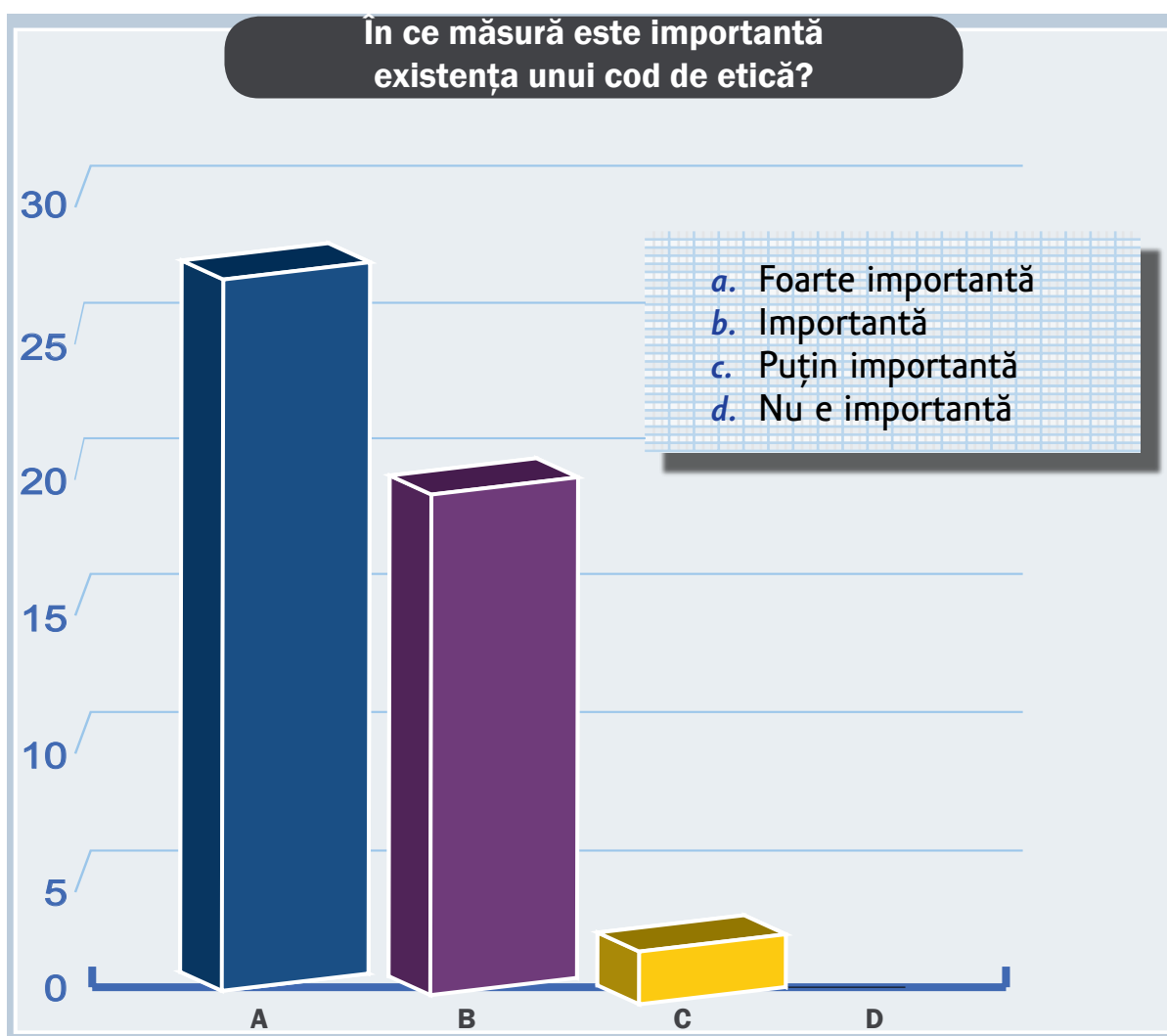
Participanți: Au fost intervievați jurnaliștii din mass-media regionale/locale, inclusiv din UTA Gagauz-Yeri și regiunea transnistreană. În total, au fost contactate 52 de redacții, dintre care 46 și-au dat asentimentul de a participa la studiu și au completat chestionare-tip, care au fost analizate din punct de vedere cantitativ și calitativ.

Metodologie: Respondenții au fost intervievați de 5 operatori, care au utilizat chestionare elaborate de un grup de experți. Chestionarul-tip conține două compartimente: *Necesități de autoreglementare și Conduita jurnaliștilor*. Primul compartiment include întrebări privind necesitățile presei în domeniul autoreglementării, iar al doilea – simulări ale diferitor situații ce implică luarea deciziilor de ordin etic, cu soluții incluse, dintre care jurnaliștii urmau să selecteze situațiile pe care le considerau corecte din punct de vedere etic.

ANALIZA DATELOR

I. Necesitățile de autoreglementare

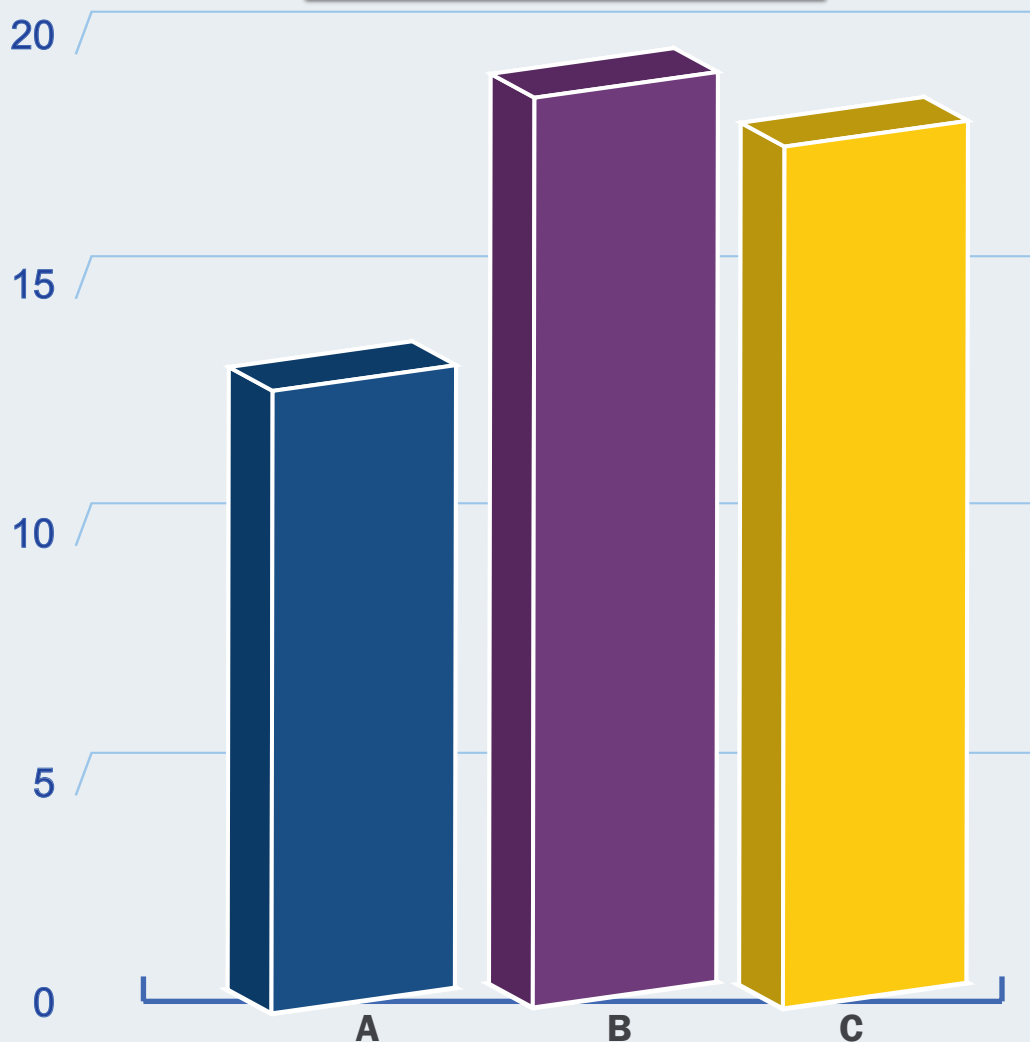
Marea majoritate a persoanelor participante la acest studiu consideră că existența unui cod de etică este foarte importantă (27 persoane sau 58%) sau importantă (19 răspunsuri sau 38%). Doar doi angajați cred că astfel de instrumente de autoreglementare sunt puțin importante în activitatea de zi cu zi a redacțiilor.

O mare parte dintre respondenți consideră că problemele etice cu care se confruntă în activitatea lor zilnică afectează mai mult sau mai puțin calitatea ziarului la care activează. Astfel, 13 angajați ai redacțiilor au răspuns că produsul muncii lor este afectat de problemele etice, în timp ce 19 consideră că există un impact, dar nu prea mare. Totodată, 18 persoane sunt de părere că ziarele la care activează nu sunt afectate deloc de acest gen de probleme. De notat că datele sunt susținute într-o anumită măsură de rezultatele unor monitorizări tematice, efectuate de API pe parcursul anului 2011. Acestea relevă că o parte din ziarele monitorizate (membre API și din afara asociației) admit anumite abateri

Este afectat conținutul ziarului la care activați din cauza problemelor etice cu care se confruntă jurnaliștii?

- a. Este afectat
- b. Este puțin afectat
- c. Nu este afectat

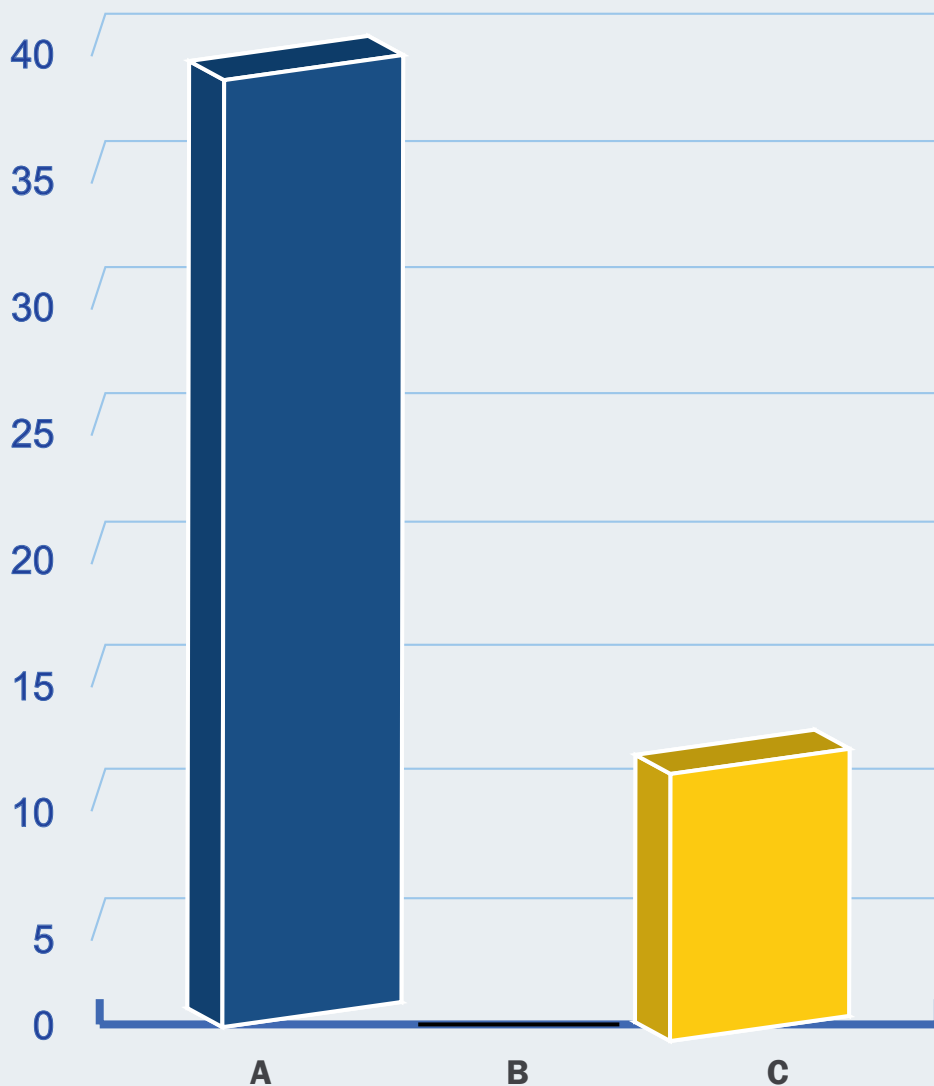

În ceea ce privește respectarea principiilor deontologice.

Întrebați dacă în activitatea lor jurnaliștii aplică prevederile codului deontologic, marea majoritate au răspuns afirmativ - 39 sau 78%, în timp ce 11 persoane au menționat că recurg la autoreglementare sporadic.

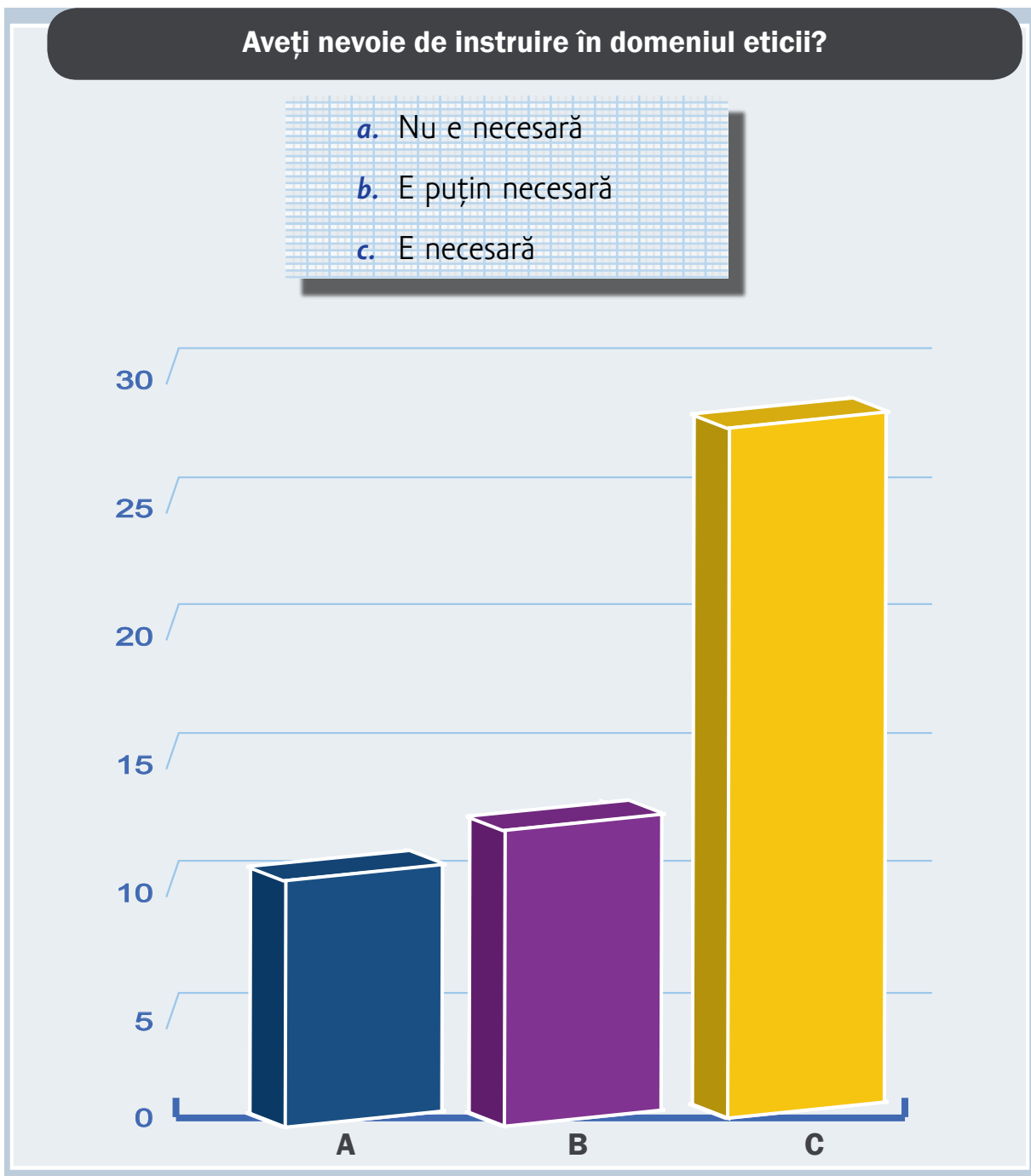
În activitatea Dvs. vă ghidați de principiile vreunui cod de etică?

- a. Da
- b. Nu
- c. Uneori

Răspunsurile la întrebarea privind instrumentele la care recurg jurnaliștii atunci când abordează subiecte sensibile din punct de vedere etic, relevă că, în activitatea lor cotidiană, majoritatea persoanelor intervievate aplică Codul etic general - 37 de respondenți, 17 persoane - Codul etic din redacții, iar 6 - Coduri etice internaționale. De notat că un respondent a menționat Legea presei (!), care de facto nu conține principii de autoreglementare (cu excepția unei singure prevederi privind nedivulgarea surselor de informație), fiind de fapt un instrument de reglementare legală a activității organelor de presă.

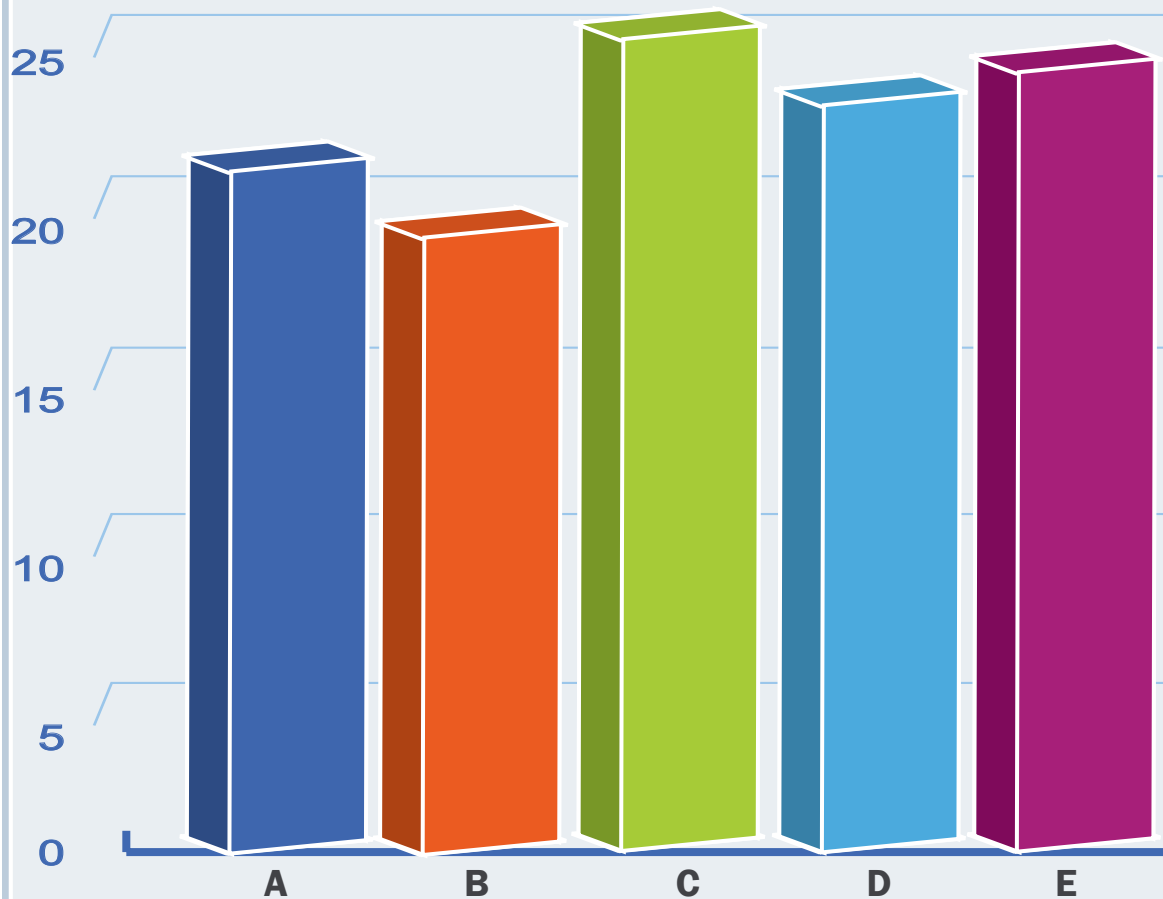
Cât privește instruirea în domeniul eticii, majoritatea persoanelor intervievate consideră că au nevoie de training - 28 răspunsuri, 12 sunt de părere că o astfel de instruire e puțin necesară, iar 10 au afirmat că nu au nevoie de instruire în domeniu.

Rugați să detalieze necesitățile lor de instruire în domeniul dat, respondenții au indicat următoarele subiecte: respectarea vieții private (25 răspunsuri), conflictul de interese (24 răspunsuri), reflectarea victimelor (23 răspunsuri), respectarea prezumției nevinovăției (21 răspunsuri) și respectarea drepturilor minorilor (19 răspunsuri). De menționat că unele răspunsuri vin în contradicție cu starea lucrurilor de facto, evaluată în partea a doua a studiului. De exemplu, majoritatea respondenților au indicat că au nevoie de instruire în domeniul respectării prezumției nevinovăției, dar indicatorul respectiv este unul din cei mai buni la compartimentul deontologie. O explicație plauzibilă a acestor răspunsuri ar fi că o parte din chestionare au fost îndeplinite de redactori, care cunosc din prima sursă care sunt necesitățile de instruire din redacție.

Dacă da, care sunt domeniile în care aveți nevoie de instruire?

- a. Respectarea prezumției nevinovăției
- b. Respectarea drepturilor minorilor
- c. Respectarea vieții private
- d. Reflectarea victimelor
- e. Conflictul de interese

CONCLUZIE:

Majoritatea persoanelor intervievate percep instrumentele de autoreglementare ca lucruri foarte importante; declară că în activitatea lor se conduc de coduri de etică; consideră că problemele etice afectează calitatea produsului jurnalistic. Totodată, majoritatea respondenților sunt de părerea că instruirea în domeniu este necesară.

Aceste date vin întru susținerea rezultatelor monitorizărilor anterioare, care denotă că în activitatea unor instituții de presă persistă probleme etice legate de reflectarea victimelor, a cazurilor de suicid, a persoanelor suspectate, a minorilor etc.

ANALIZA DATELOR

II. Conduita jurnaliștilor

Acest compartiment prezintă rezultatele evaluării modului în care jurnaliștii înțeleg să procedeze în anumite împrejurări. În partea a doua a chestionarului au fost modelate diverse situații, cu răspunsuri incluse, respondenții fiind solicitați să răspundă cum vor proceda în cazurile în care se vor ciocni de diverse probleme etice. Scopul evaluării a fost de a analiza tendințele reportericești care pot afecta performanța mass-media și compromite abilitatea acestora de a oferi publicului informații corecte și echilibrate din punct de vedere etic, dar și de a identifica segmentele pe care se impune instruire.

Rezultatele relevă că la unele capitole lucrurile stau destul de bine, în timp ce pe alte segmente mai există probleme.

TERMENI UTILIZAȚI/LIMBAJUL JURNALISTIC

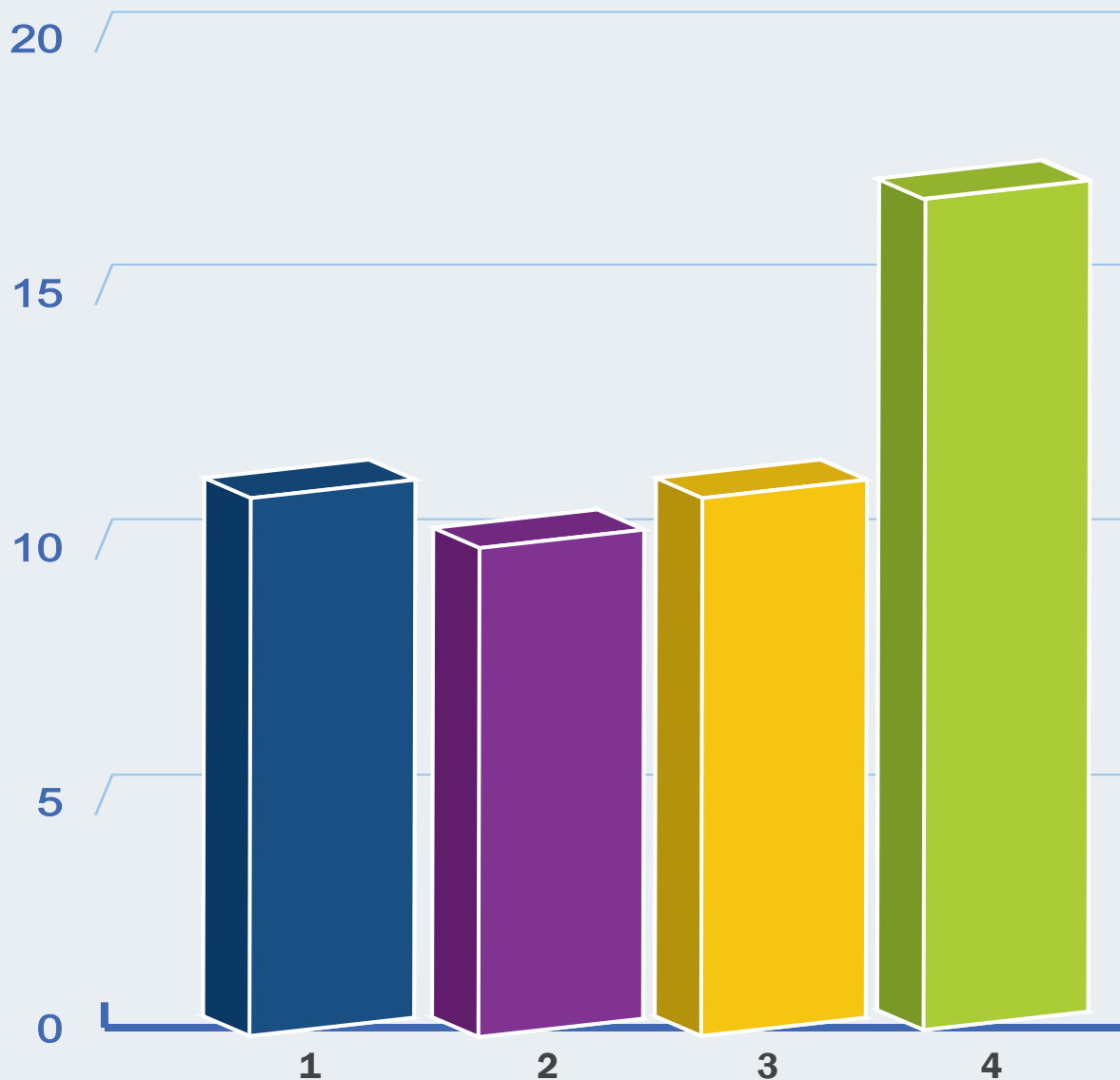
Jurnalismul responsabil presupune nu doar prezentarea veridică a faptelor, ci și utilizarea unui limbaj corect și decent. Exagerările și limbajul licențios utilizat în mod deliberat, cum ar fi limbajul peiorativ sau etichetele atribuite anumitor persoane sau organizații, ridică grave semne de întrebare cu privire la respectarea standardelor etice și profesionale. Pentru a evita să ne situăm de o parte sau alta a baricadei (justificând sau acuzând o parte sau alta), ar trebui să folosim cu grijă termenii utilizați la descrierea evenimentelor. Vom evita să utilizăm termeni peiorativi și etichetele care pot incrimina/discrimina protagoniștii materialelor. Limbajul utilizat ar trebui să fie corect, pentru a nu lăsa loc de interpretări și pentru a nu contribui la perpetuarea unor stereotipuri și prejudecăți.

Datele sondajului relevă că în redacțiile chestionate lucrurile stau relativ bine în sensul utilizării limbajului și expresiilor licențioase. Astfel, întrebați dacă vor include în materiale detalii despre cearta dintre protagoniștii unui conflict și expresiile licențioase vociferate de aceștia în public, 17 dintre respondenți au dat un răspuns negativ. 10 autori nu vor face referire la astfel de expresii în genere, iar 11 vor descrie cu lux de amănunte cearta și vor înlocui limbajul licențios cu puncte de suspensie. 11 respondenți au ales să prezinte pe lângă opinia protagoniștilor și opinia personală vizavi de cearta la care au fost martori (!). Or, o astfel de abordare nu este tocmai corectă, existând riscul promovării prejudecăților personale referitoare la o parte sau alta din conflict.

STUDIU DE CAZ NR. 1:

La o conferință de presă, protagoniștii din două tabere se iau la harță, folosind expresii injurioase. Cum veți scrie materialul?

1. *Veți descrie cu lux de amănunte cearta și expresiile utilizate, limbajul licențios fiind înlocuit cu ...*
2. *Veți face o știre seacă, fără a menționa limbajul licențios*
3. *Veți prezenta ambele păreri, dar și propria părere, ca martor la ceartă*
4. *Veți prezenta ambele păreri și veți menționa doar că protagoniștii s-au certat*

RESPECTAREA PREZUMȚIEI NEVINOVĂȚIEI

Respectarea prezumției nevinovăției este unul din elementele de bază ale jurnalismului obiectiv; jurnaliștii trebuie să acționeze responsabil și să se abțină de la acuzații la adresa diferitor persoane, pornind de la premisa că oricine este considerat nevinovat până la demonstrarea vinei acestuia în instanță. Potrivit regulilor deontologice, la reflectarea subiectelor controversate sau a celor privind diverse infracțiuni și crime, persoanele suspectate ar trebui tratate de pe o poziție neutră, și nu de pe cea a unui acuzator. Doar instanța poate decide dacă o persoană este vinovată de comiterea unei infracțiuni și poate determina consecințele legale pentru aceasta. De aceea, opiniile oricărui jurnalist, în virtutea prevederilor constituționale, nu ar trebui să afecteze dreptul persoanelor de a pleda nevinovate. Noul Cod deontologic al jurnalistului din Republica Moldova¹ menționează că *jurnalistul respectă prezumția nevinovăției și consideră că orice persoană este nevinovată până la pronunțarea unei sentințe definitive și irevocabile împotriva sa. Iar în relatările privind procesele în justiție, jurnalistul respectă dreptul la viața privată și cel la un proces corect al tuturor celor implicați.*

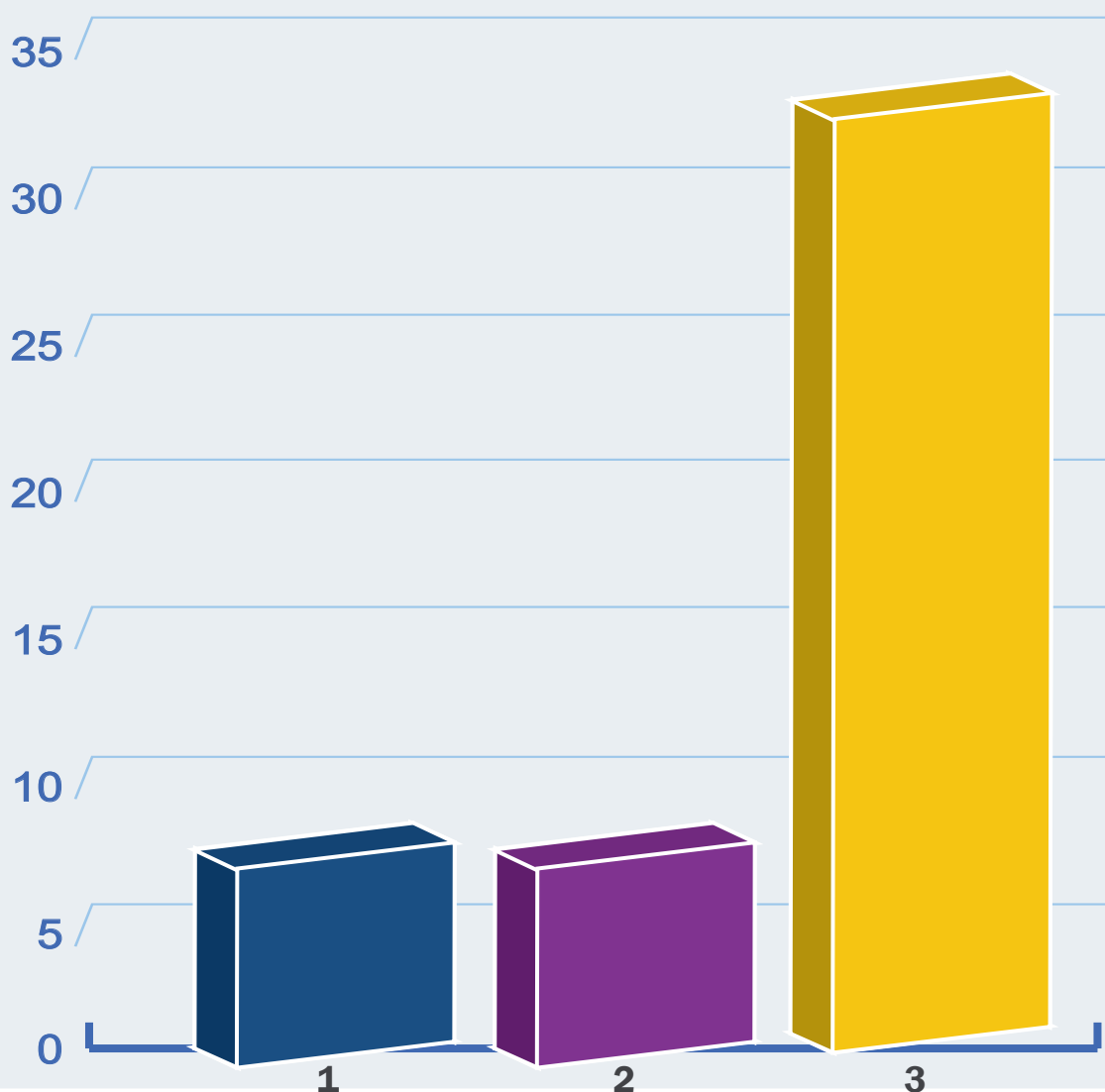
Rezultatele chestionării relevă că marea majoritate a respondenților cunosc acest principiu – 33 sau 66% alegând formula corectă de exprimare în cazul reținerii persoanelor bănuite de comiterea anumitor infracțiuni. Doar în 7 cazuri (14%) intervievații au ignorat acest principiu, iar în alte 7 cazuri prezumția nevinovăției a fost respectată în texte și ignorată în titluri. În această capcană cad deseori jurnaliștii care, la abordarea diverselor subiecte ce țin de infracțiuni, respectă prezumția nevinovăției în anumite pasaje, iar în titlu, de regulă, persoanele suspectate sunt prezentate drept *ucigași, asasini, criminali* etc.

1 http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/fisiere/Cod_deontologic_al_jurnalistului_din_Republica_final.pdf

STUDIU DE CAZ NR.2:

Mai multe ziare au titrat că “asasinul tinerilor de la Durlești a fost reținut. Dacă va fi găsit vinovat, acesta riscă privațiune de libertate pe viață”.
Ce formulă veți utiliza în articolul pe care îl veți scrie?

1. *Asasinul tinerilor de la Durlești a fost reținut. Dacă va fi găsit vinovat, acesta riscă privațiune de libertate pe viață.*
2. *Asasinul tinerilor de la Durlești a fost reținut. Acesta va fi condamnat. Codul penal prevede privațiune de libertate pe viață pentru astfel de infracțiuni.*
3. *O persoană suspectată de asasinarea tinerilor de la Durlești a fost reținută. Dacă va fi găsită vinovată, aceasta riscă privațiune de libertate pe viață.*

IDENTIFICAREA PERSOANELOR ACUZATE

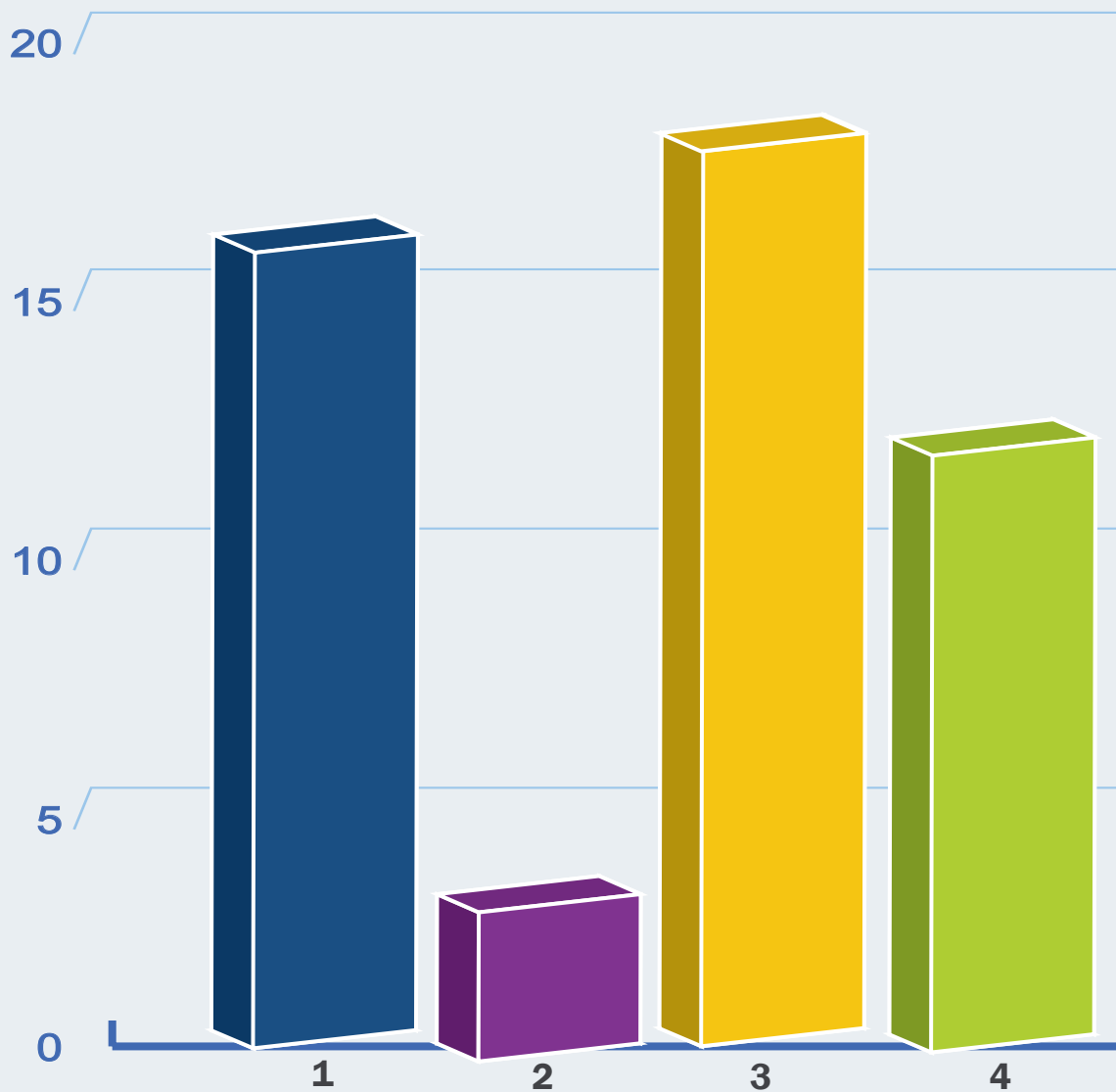
Numele deplin al personajelor acuzate de diferite ilegalități vizate în materiale poate fi indicat doar în cazurile în care interesul public prevalează asupra celui privat. În situația în care materialele tratează un subiect important, despre care publicul ar trebui să afle, e recomandabil să fie utilizate inițialele persoanei suspecte. Potrivit standardelor deontologice, până la prezentarea verdictului curții, persoanele suspectate de comiterea crimelor trebuie identificate de cele mai multe ori cu inițialele numelor, iar în cazul minorilor numele nu se publică chiar dacă curtea și-a dat verdictul. Nu ar trebui să fie indicate detalii (data și locul nașterii, locul de trai, locul de muncă etc.), care ar permite identificarea suspectilor.

Analiza datelor sondajului indică asupra anumitor probleme la acest capitol. Astfel, 18 dintre jurnaliștii chestionați (36%) menționează că vor include în materialele lor numele persoanelor învinuite de abuzuri sexuale, iar trei ar da atât numele presupusului abuzator, cât și ale celor presupuși a fi abuzați. De notat că există un anumit echilibru între rata celor care consideră că astfel de cazuri ar trebui descrise în detaliu și a celor care ar fi evitat în general să reflecte astfel de subiecte (16 la 12).

STUDIU DE CAZ NR. 3:

Cum ați fi procedat în cazul mediatizat pe larg în luna februarie 2011 de posturile de televiziune în care un preot filmat cu camera ascunsă este acuzat de homosexualism?

1. Ați fi descris cazul în detaliu
2. Ați fi dat numele celor implicați - și a preotului, și a tinerilor
3. Ați fi dat doar numele preotului
4. Ați fi evitat să abordați subiectul

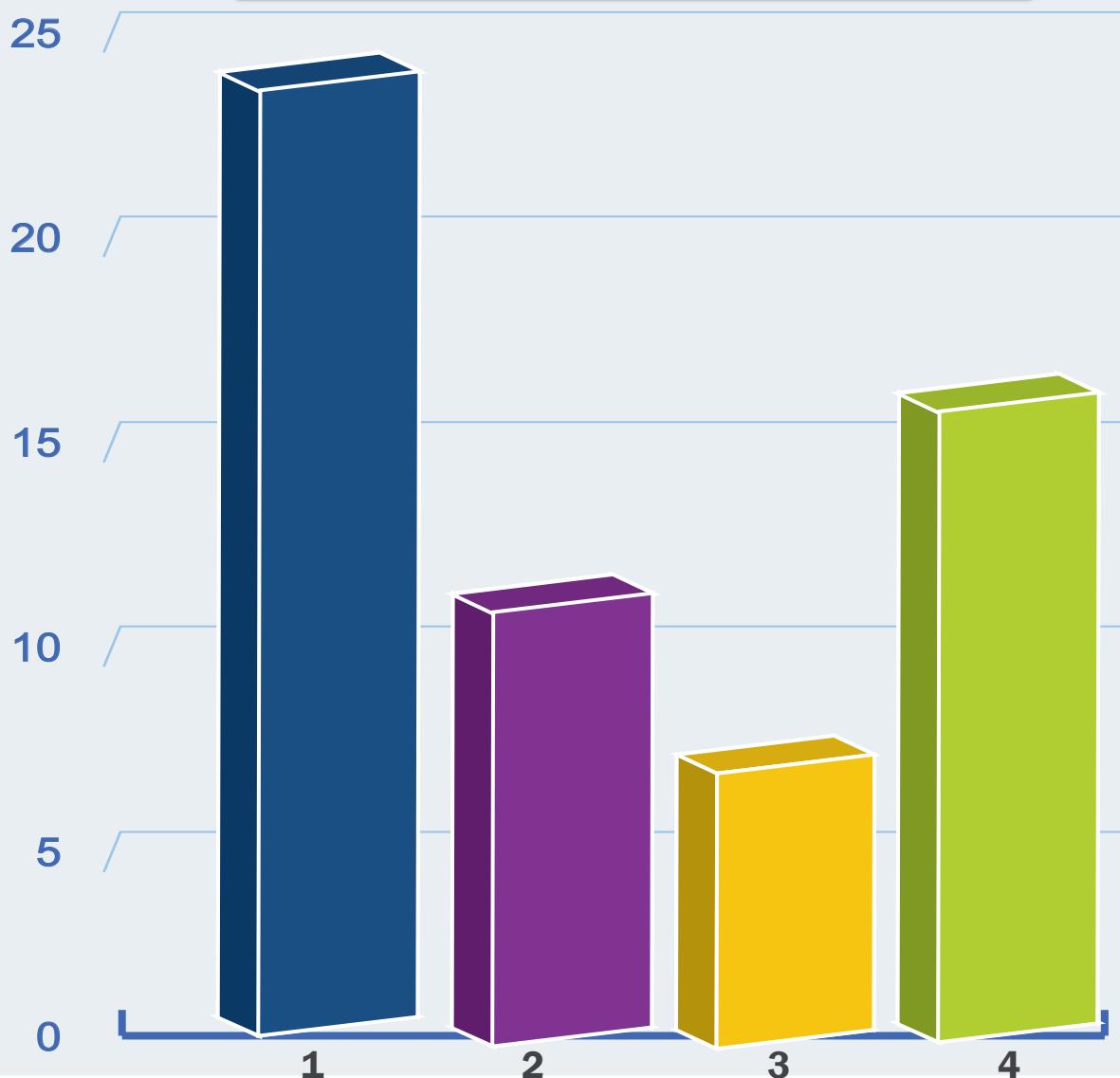
PROTECȚIA SURSELOR

Potrivit Codului deontologic, în cazul în care dezvăluirea identității surselor le pune în pericol viața, securitatea sau activitatea profesională, jurnalistul va proteja identitatea acestora, inclusiv în fața instanței de judecată, procurorilor și polițiștilor. Totuși, rezultatele studiului relevă anumite curențe la capitolul dat. Astfel, la întrebarea care implica protecția surselor, 17 respondenți (34%) au răspuns că vor oferi judecătorilor detalii despre sursele lor, care solicitaseră anonimatul din riscul de a nu-și pierde serviciul. Alți 11 jurnaliști au menționat că vor oferi datele respective doar procurorilor. Mai puțin din jumătate au decis că nu vor comunica în instanță sursele la care au recurs pentru a documenta un material ce aborda subiecte de interes public.

STUDIU DE CAZ NR. 4:

Surse demne de încredere au adus la redacție materiale și probe privind coruptibilitatea unui demnitar de rang înalt. Acestea vă solicită anonimatul, invocând că ar putea sa-și piardă serviciul pentru scurgerea de informație. După publicarea materialului, ziarul este dat în judecată de către persoana acuzată. Pe de altă parte, procuratura se autosesizează și inițiază o anchetă pe marginea cazului de corupție. Procurorii vă solicită numele surselor, invocând dosarul penal. Cum veți proceda?

1. *Veți refuza să numiți sursele în instanță*
2. *Veți refuza să numiți sursele procurorilor*
3. *Veți da numele surselor doar procurorilor*
4. *Veți da numele surselor doar judecătorilor*

CORECTITUDINEA ȘI ECHILIBRUL SURSELOR/ASIGURAREA ACURATEȚEI INFORMAȚIEI

Pentru a fi corecte și echilibrate, materialele trebuie să prezinte toate părțile vizate, în special când e vorba de subiecte controversate, și să trateze în mod egal părțile implicate în dispută. De asemenea, mass-media trebuie să asigure accesul publicului la o multitudine de păreri diverse care ar ajuta auditoriul să-și creeze propria opinie asupra celor întâmplate.

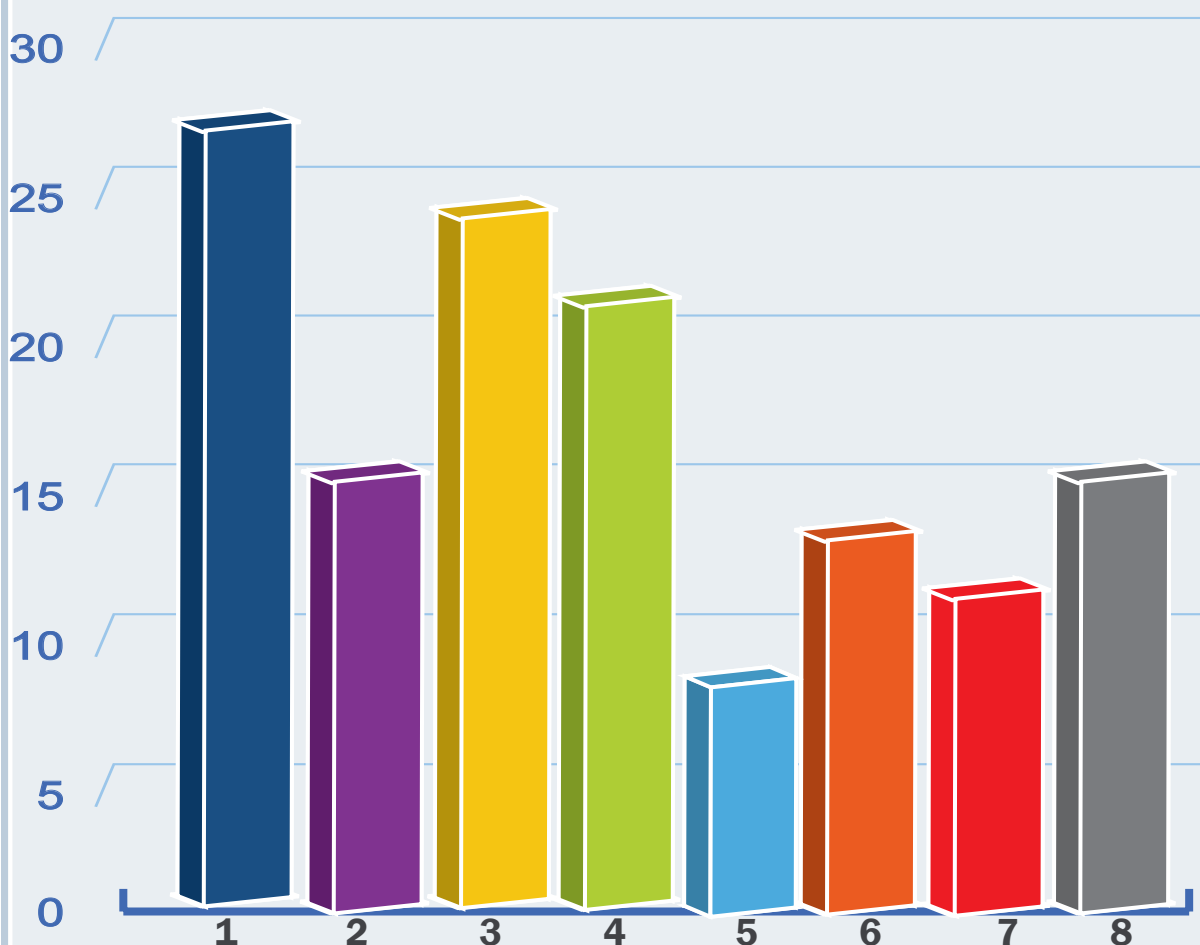
În cazurile în care anumitor puncte de vedere li se oferă mai multă atenție decât altora, acestea devin proeminente și implicit afectează percepția publicului despre ceea ce se întâmplă în societate.

Totuși, rezultatele chestionării relevă probleme ce țin de selectarea surselor în cazuri sensibile din punct de vedere al diversității, observându-se tendința de a cita surse oficiale, guvernamentale, în detrimentul celor din grupuri minoritare, implicate direct în situații de conflict. Astfel, rugați să selecteze sursele la care ar apela în cazul reflectării refuzului parlamentului de a vota proiectul de lege antidiscriminare, pe motiv că mai multe organizații neguvernamentale și lideri de partide s-au pronunțat împotriva includerii homosexualilor în categoriile de persoane discriminate, majoritatea respondenților au ales să se documenteze în primul rând la ministerul care a elaborat proiectul – 28 răspunsuri (56%). Deși subiectul viza conflictul iscat din cauza refuzului parlamentului de a vota proiectul de lege în urma reacțiilor adverse din partea anumitor grupuri din societate, doar 12 și, respectiv, 13 persoane au ales să vorbească cu experți din societatea civilă care au atitudini anti sau pro lege. Doar 15 jurnaliști au indicat că vor intervieva ca surse și reprezentanți ai comunității direct vizate în conflict. Pe de altă parte, reprezentanții ministerului care a elaborat proiectul de lege și președintele comisiei parlamentare de resort au cumulat 43 de voturi (!), aceștia fiind de fapt sursele care nu ar fi vărsat multă lumină asupra refuzului președinților fracțiunilor parlamentare de a vota legea, și nici asupra motivelor protestatarilor. Iar acei care au fost direct afectați de neadoptarea legii au rămas în umbră. Or, Codul deontologic al jurnaliștilor prevede clar că în cazul subiectelor controversate ar trebui solicitată opinia tuturor părților relevante pentru subiect, acordând atenție și punctelor de vedere minoritare.

STUDIU DE CAZ NR. 5:

Pentru următoarea ediție a ziarului trebuie să pregătiți un articol despre problemele ce țin de adoptarea Proiectului de Lege privind combaterea și prevenirea antidiscriminării (Proiectul a fost aprobat de Guvern și prezentat Parlamentului, fiind ulterior retras din Parlament pe motiv că mai multe organizații neguvernamentale și lideri de partide s-au pronunțat împotriva includerii homosexualilor în categoriile de persoane discriminate). Articolul nu poate avea mai mult de 300 de cuvinte (jumătate de pagină format A4). Alegeți 3 surse pe care le veți intervieva pentru a le include în articol.

1. *Ministerul care a elaborat proiectul de lege*
2. *Președintele Comisiei parlamentare de resort*
3. *Președinții fracțiunilor parlamentare care au pledat împotriva adoptării legii*
4. *Experți locali*
5. *Experți europeni*
6. *Reprezentanți ai ONG-urilor pro lege*
7. *Reprezentanți ai ONG-urilor anti lege*
8. *Reprezentanți ai homosexualilor*

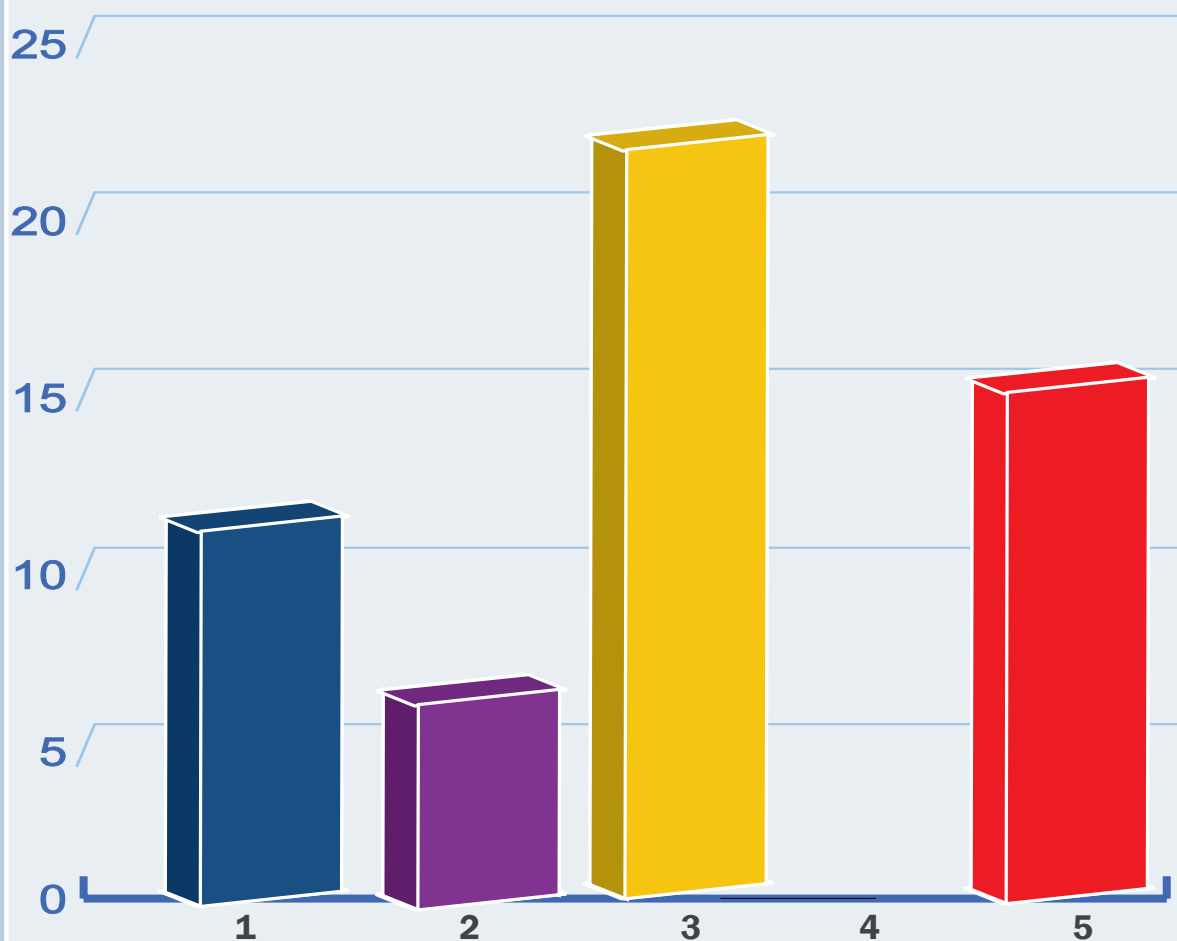
RESPECTAREA DREPTULUI DE AUTOR

Standardele etice indică asupra necesității de a cita, în mod obligatoriu, sursa și autorul informației (inclusiv de indicat linkul direct la sursă) atunci când materialele jurnalistice sunt preluate din alte surse. Plagiatul nu se admite și se recomandă discuția în prealabil cu autorii în cazul în care e vorba de materiale mai voluminoase. Răspunsurile obținute în cadrul a 46 de redacții relevă că majoritatea celor chestionați cunosc bine aceste reguli: nici unul din respondenți nu a ales opțiunea de a prelua materiale integral, fără a indica linkul. Totuși, doar 21 dintre respondenți consideră că pentru a prelua materiale de pe diferite pagini web e nevoie de solicitat permisiunea autorilor. Ceilalți sunt de părere că indicarea linkului către sursa citată este suficient pentru a prelua materiale. Alți 15 jurnaliști au indicat că vor prelua materialul integral, indicând linkul către sursă. De menționat că 11 jurnaliști (22%) nu consideră neetic să folosești informația din alte surse rescriind-o (!). Or, aceasta comportă riscul de a fi acuzați de plagiat, chiar dacă unele pasaje vor fi rescrise. Iar faptul că jurnalistul își va pune semnătura sub materiale ce conțin surse pe care nu le-a interviuat personal relevă carențe clare la capitolul veridicitatea informației, etică și deontologie.

STUDIU DE CAZ NR.6:

Redactorul de la publicația Dvs. vă cere să urmăriți un subiect “fierbinte” publicat pe unul din cele mai populare publicații online. Din varii motive nu ați reușit să obțineți informația pentru a face propriul material, iar ziarul trebuie să ajungă la tipografie într-o oră. Cum veți proceda:

1. *Veți folosi informația de bază de pe portalul web, rescriind știrea*
2. *Veți face trimitere la surse anonime*
3. *Veți telefona și discuta cu redactorul portalului, solicitând permisiunea de a republica materialul*
4. *Veți prelua materialul integral, fără a indica linkul*
5. *Veți prelua materialul integral, indicând linkul*

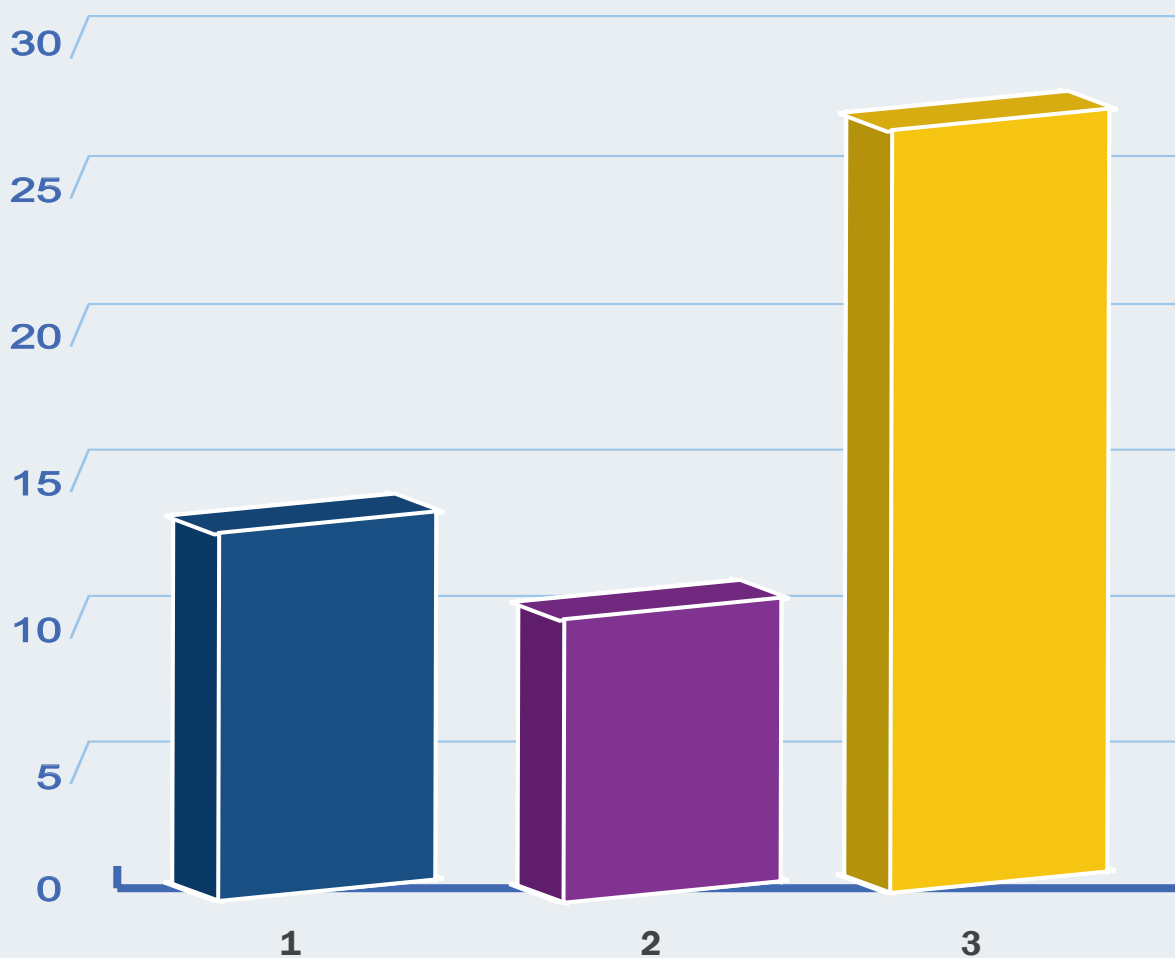
CORECTAREA ERORILOR ȘI DREPTUL LA REPLICĂ

Normele etice prevăd clar că jurnalistul trebuie să respecte dreptul la replică al persoanei vizate direct într-un material publicat, cu precizarea că replicile sunt publicate doar dacă fac referiri la fapte concrete, nu aduc acuzații împotriva unei terțe părți și sunt formulate în termeni decenti. Fiind puși în situația de a rezolva o dilemă ce ține de publicarea unei replici cu informații denigratoare la adresa anumitor persoane, 10 dintre persoanele intervievate (20%) au decis că vor publica astfel de replici integral. 12 jurnaliști vor refuza să publice texte defăimătoare, iar 27 și-au asumat răspunderea să scoată elementele denigratoare și limbajul injurios din text. Aceste date relevă o anumită lipsă de cunoștințe atât la nivel de legislație media, cât și la nivel deontologic.

STUDIU DE CAZ NR. 7:

După publicarea unui material în care personajul X este acuzat de personajul Y de corupție, X solicită dreptul la replică. Textul adus la redacție este denigrator la adresa lui Y, folosește pe alocuri limbaj injurios, fiind pomeniți și alți actori implicați în presupuse cazuri de corupție. Cum veți proceda?

- 1. Veți refuza să publicați dreptul la replică**
- 2. Veți publica integral replica persoanei vizate**
- 3. Veți interveni scoțând elementele denigratoare și limbajul injurios plus eliminarea altor factori din text**

IDENTIFICAREA VICTIMELOR MINORE

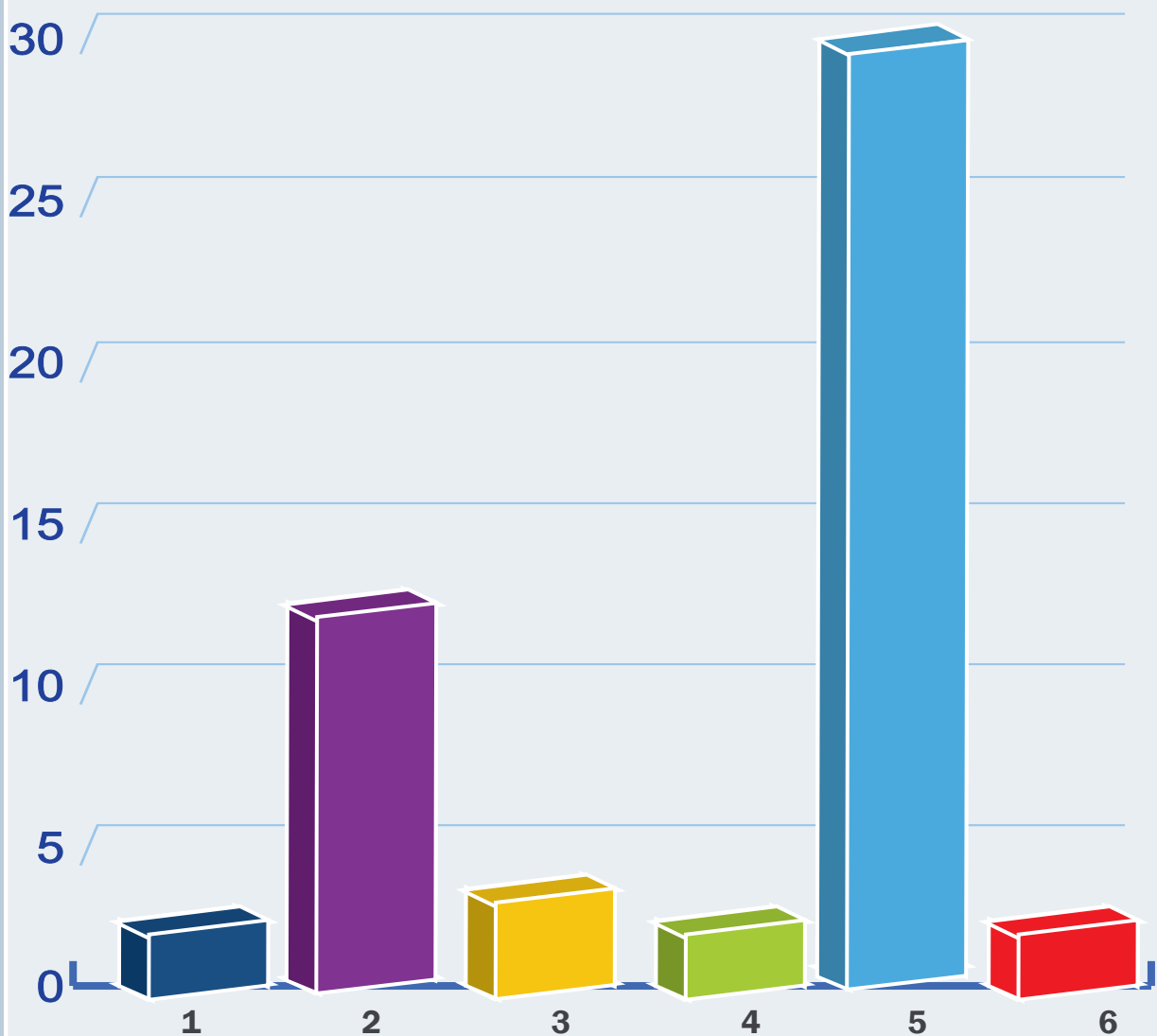
Potrivit standardelor etice, jurnaliștii ar trebui să acorde atenție maximă subiectelor deosebit de sensibile - copii aflați în situații-limită și jenante (abuzati fizic, psihic, sexual, bolnavi incurabili sau în stare de suferință maximă etc.), ținând cont de consecințele pe care le pot avea aceste materiale asupra copiilor. În articole nu ar trebui dezvăluite detalii ce pot conduce la identificarea copiilor suspectați, victime sau martori. Protejarea identității copilului, precum și nedivulgarea datelor ce îl pot expune riscului, trebuie respectate cu strictețe atunci când copilul sau părinții acestuia sunt victime ale violenței, traficului de ființe umane, aflați în conflict cu legea sau trăiesc o suferință profundă. Este important să nu publicăm informații separate care, adunate împreună, ar putea duce la identificarea copilului, victimelor sau persoanelor suspectate (de exemplu, date despre domiciliu, numele rudelor, școala unde își face studiile etc.)! Totodată, jurnalistul nu ar trebui să dezvăluie identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infrajeciunilor, cu precădere ale agresiunilor sexuale.

Datele studiului relevă interesul sporit al jurnaliștilor față de subiecte cu implicarea victimelor minore. Astfel, analizând un caz în care era vorba de omorul a doi minori, 30 de jurnaliști au menționat că vor urmări ancheta pas cu pas, informând cititorii despre cele întâmplate. Acest lucru poate fi explicat prin interesul major sporit, fiind vehiculate și versiunea posibilității unui ucigaș în serie. Doar 2 persoane au ales să ofere publicului informație scurtă, laconică despre acest caz. Totuși, 12 jurnaliști au decis că vor descrie în detaliu cum s-a produs tragedia, iar 2 persoane vor oferi detalii despre identitatea victimelor (!). Trei respondenți au ales să publice fotografiile minorilor, iar 2 au decis să facă reportaje de la funeralii, inclusiv cu imagini.

STUDIU DE CAZ NR. 8:

Dacă ați fi fost redactor, cum ați fi procedat la reflectarea cazului dublului asasinat de la Durluști (doi minori au fost găsiți împușcați într-o mașină)?

1. *Ați fi oferit detalii despre identitatea victimelor*
2. *Ați fi descris în detaliu cum s-a produs tragedia*
3. *Ați fi tipărit fotografiile minorilor*
4. *Ați fi făcut un reportaj de la funeralii (inclusiv cu imagini)*
5. *Ați fi urmărit ancheta, pas cu pas*
6. *Informație scurtă, laconică*

RESPECTAREA DREPTULUI LA VIAȚA PRIVATĂ/SUICIDUL ÎN PRESĂ

Noul Cod deontologic, intrat în vigoare în 2011, prevede că jurnalistul este dator să respecte dreptul la viața privată și demnitate al persoanelor. Totodată, codul sugerează jurnaliștilor să nu furnizeze publicului detalii (inclusiv imagini) morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detalii privind tehnicile suicidale.

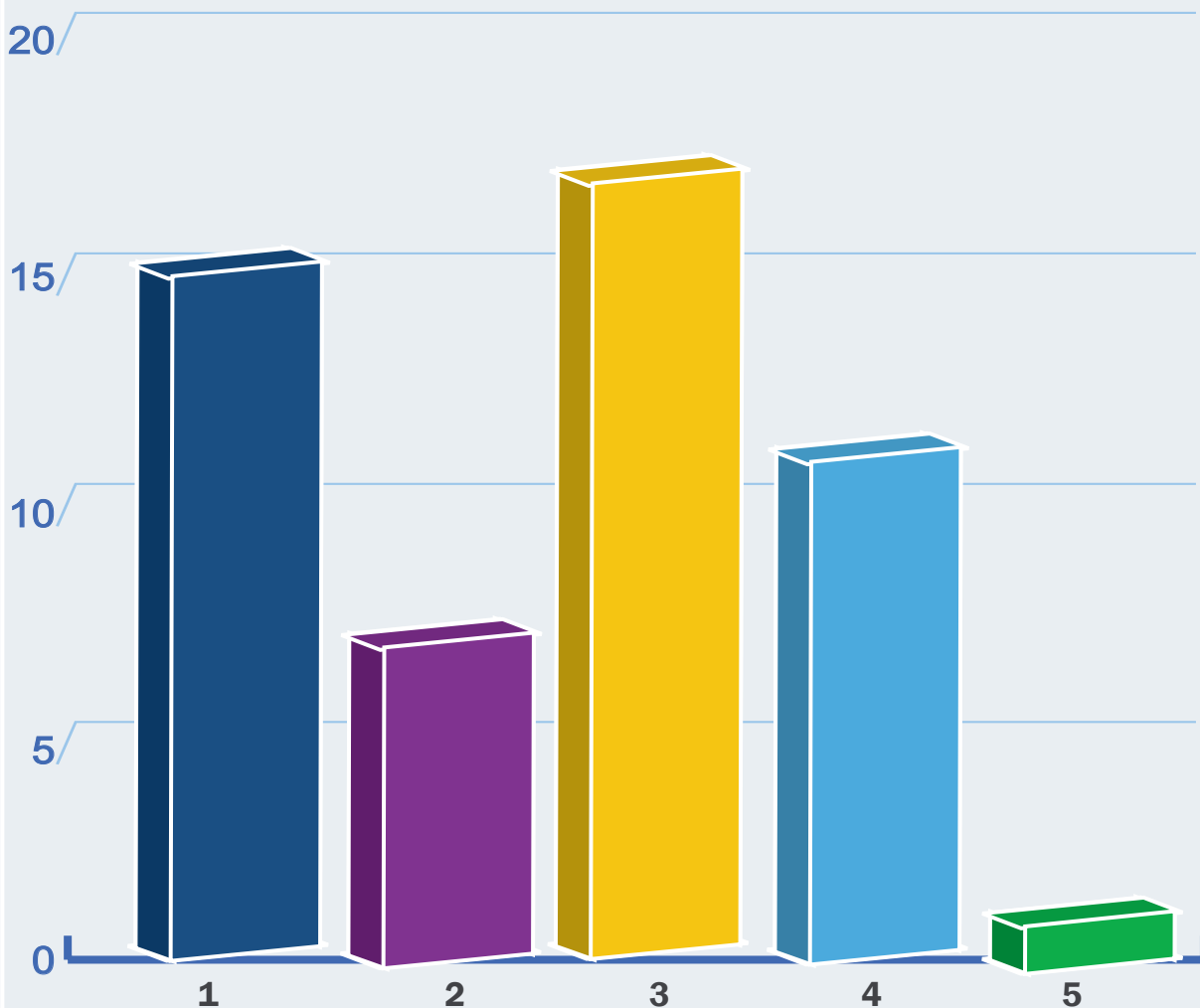
Suicidul este un subiect care poate trezi interesul unei părți a publicului și crește audiența și, prin urmare, figurează printre subiectele de top cărora multe mass-media le dau preferință. Totuși, mai multe asociații internaționale ale jurnaliștilor recomandă redacțiilor să evite pe cât e posibil abordarea subiectelor de acest gen, în special când interesul public nu prevalează asupra celui privat. Un prim argument invocat ar fi potențialele efecte de *copycat* sau *imitație* din partea altor persoane care, încurajate de ceea ce văd pe ecran sau citesc în ziare, ar putea să procedeze la fel. De aceea, redacțiile ar trebui să adopte coduri interne în care să fie specificată clar politica editorială în acest sens și regulile cu privire la reflectarea cazurilor de suicid, atunci când aleg să le oglindească. Atunci când redacțiile optează pentru reflectarea unor astfel de cazuri, acestea ar trebui să se conducă de anumite reguli menite să minimalizeze eventualele daune pe care publicațiile le pot aduce altor persoane. Printre principiile de bază de care ar trebui să se conducă jurnaliștii se numără: evitarea publicării pe prima pagină a informațiilor despre suicid, cu excepția cazurilor de interes public, abordarea subiectelor de o manieră imparțială, obiectivă, fără a se axa pe senzational, și evitarea romantizării cazurilor date. Publicarea datelor personale, inclusiv a imaginilor sinucigașilor și victimelor, difuzarea detaliilor explicite despre modul în care s-a produs actul suicidal, publicarea imaginilor șocante și jenante sunt în măsură să dăuneze rudelor și apropiaților celor decedați.

Rezultatele studiului relevă, totuși, că interesul față de senzational prevalează în presa din Republica Moldova. Astfel, 17 dintre participanții la studiu au anunțat că, la reflectarea cazurilor de suicid, vor intervieva rudele și prietenii decedaților, iar 7 vor da detalii despre sinucigași și despre modul în care s-a produs tragedia. 15 ar urmări evoluția, ar reveni la subiect și ar da detalii de la funeralii. De notat că doar 11 persoane vor evita să reflecte subiectul, iar o persoană se va limita la a prezenta o informație scurtă, laconică despre tragedie.

STUDIU DE CAZ NR. 9:

În cazul „Romeo și Julieta de Nisporeni” (se presupune că 2 tineri ar fi făcut un pact suicidal și s-ar fi sinucis împreună), presa a relatat cu lux de amănunte despre cele întâmplate. Dacă ați fi fost redactor, cum ați fi procedat?

1. *Ați fi urmărit zi de zi evoluția anchetei, funeraliile etc.*
2. *Ați fi publicat detalii despre sinucigași, despre modul în care s-a produs tragedia*
3. *Ați fi publicat interviuri cu rudele și prietenii decedaților*
4. *Ați fi evitat să reflectați subiectul*
5. *Informație scurtă, laconică*

DELIMITAREA CONȚINUTULUI EDITORIAL DE CEL PUBLICITAR. PUBLICITATE MASCATĂ

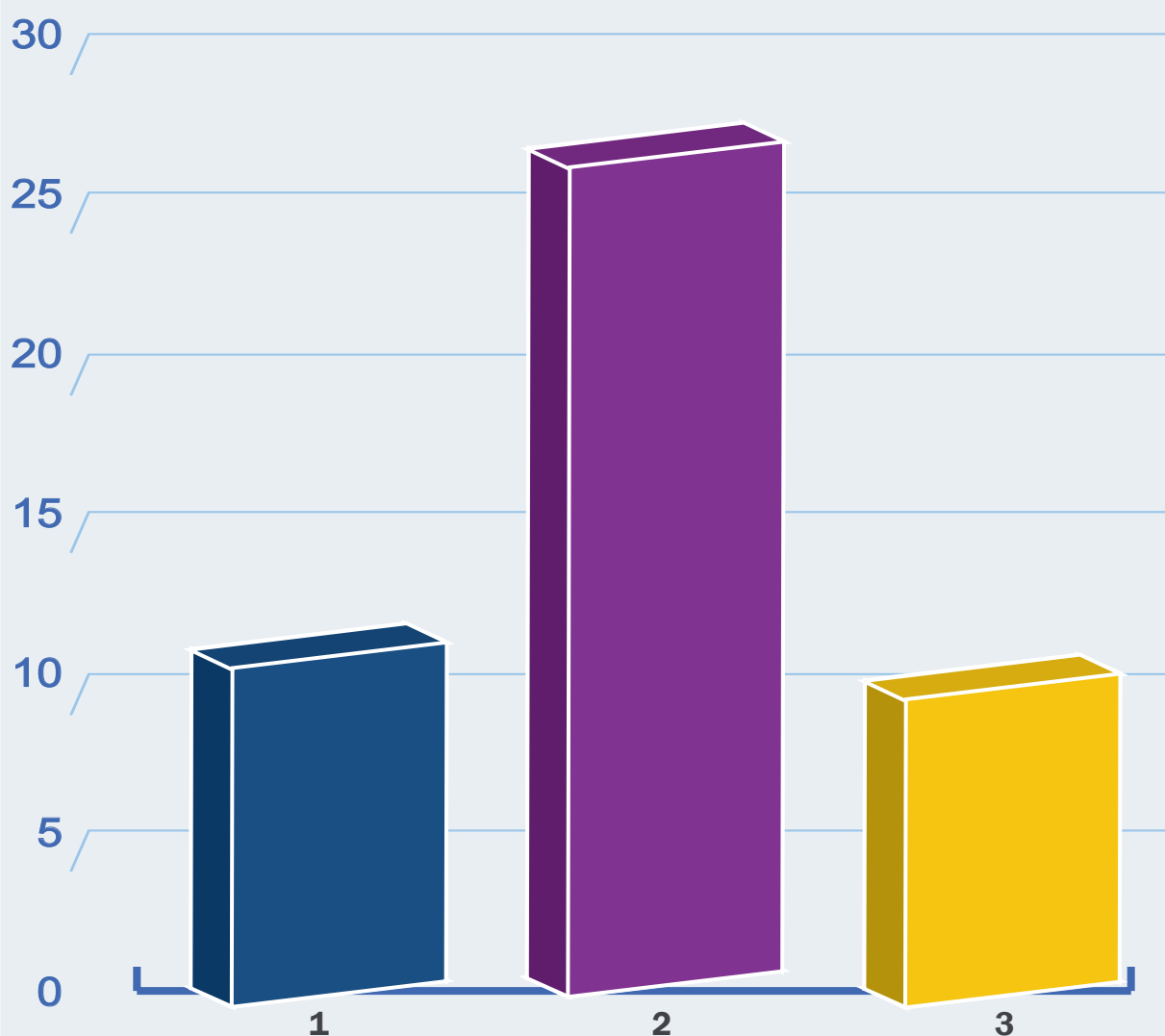
Conform principiilor deontologice, publicitatea, în special cea politică, urmează a fi marcată în mod clar, delimitând materialele editoriale de cele publicitare prin procedee grafice (chenar, rubrică, însemne speciale). Este obligatorie separarea clară a produselor jurnalistice de cele realizate în scop publicitar. Materialele în scop publicitar sunt marcate distinct și sunt prezentate astfel încât să nu poată fi confundate cu cele jurnalistice.

Datele studiului relevă că și la acest capitol în redacțiile participante există carențe. Fiind puși în fața dilemei de a publica materiale aduse la redacție de clienții de publicitate sub semnătura unui jurnalist din redacție, 11 dintre jurnaliști au declarat că vor accepta o astfel de propunere. 10 dintre respondenți vor accepta să publice materiale de acest gen fără semnătură, dar și fără însemne publicitare. Merită de remarcat faptul că majoritatea (28 de persoane) nu vor accepta materiale de acest gen decât cu condiția ca acestea să fie marcate corespunzător.

STUDIU DE CAZ NR.10:

O importantă companie de telefonie mobilă vă solicită să publicați (contra plată) un material scris de companie, cu condiția ca acesta să fie semnat de un autor din redacție, fără a indica că e vorba de publicitate. Cum veți proceda?

- 1. Veți publica materialul, semnat cu numele unui jurnalist din redacție*
- 2. Veți publica materialul cu condiția ca acesta să fie marcat ca publicitate*
- 3. Veți publica materialul fără semnătura, dar și fără însemne*

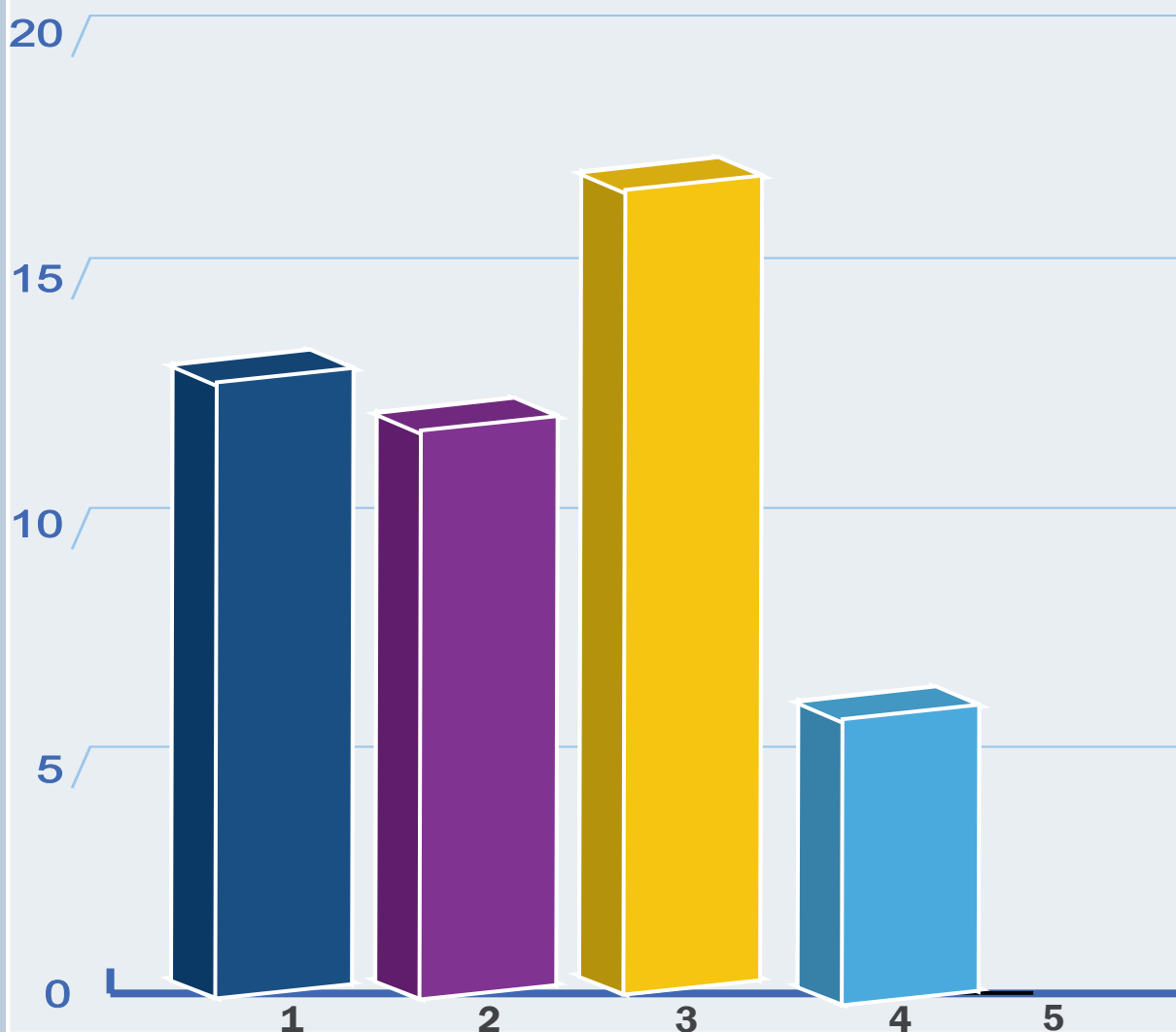
CONFLICTUL DE INTERESE

Pentru a evita conflictele de interese, atunci când participă la deplasări în interes de serviciu la care a fost invitat, plătite de terțe părți, jurnaliștii trebuie să facă publică modalitatea de finanțare a deplasării. În caz contrar, există riscul de ași pierde independența față de diferiți agenți, exprimată pe de o parte prin reflectarea *în roz* a diferitelor subiecte despre aceștia, iar pe de altă parte – prin inducerea în eroare a cititorilor, cărora jurnaliștii, în calitatea lor de martori, le vor descrie avantajele anumitor servicii. Din datele studiului concluzionăm că nu toți respondenții percep conflictul de interese ca pe o problemă deontologică. Astfel, 13 dintre persoanele chestionate (26%) consideră în firea lucrurilor ca jurnaliștii să plece în călătorii gratuite în schimbul publicării materialelor publicitare. 29 vor condiționa acoperirea cheltuielilor cu includerea fie a însemnelor publicitare, fie a mențiunii că aceste cheltuieli au fost suportate de un anumit agent economic. Iar 6 dintre respondenți vor renunța în general să plece în astfel de călătorii, pentru a nu-și compromite integritatea profesională.

STUDIU DE CAZ NR. 11:

Sunteți invitat de compania X să călătoriți în Turcia pe litoral pentru câteva zile pentru a descrie ulterior în materiale de presă locurile pitorești și comoditățile oferite de stațiuni. Cum veți proceda?

1. *Veți accepta să vă fie plătite cheltuielile și veți scrie materialele publicitate*
2. *Veți accepta să vă fie plătite cheltuielile și veți indica că materialul este publicitar*
3. *Veți accepta să vă fie plătite cheltuielile și veți indica că toate costurile au fost acoperite de compania X*
4. *Veți refuza să plecați în călătorie*
5. *Veți merge în călătorie din contul redacției*

CONCLUZII

Datele chestionării relevă anumite tendințe în comportamentul jurnaliștilor în ceea ce privește etica profesională. Situația e relativ bună la *compartimentele respectarea drepturilor persoanelor minore, evitarea conflictului de interese, respectarea prezumției nevinovăției și utilizarea limbajului jurnalistic, respectarea dreptului de autor*. Astfel, abaterile înregistrate pe segmentele date sunt mai mult sau mai puțin minore, respondenții alegând cu preponderență decizii echilibrate din punct de vedere etic.

Lucrurile stau mai rău la capitolele *identificarea persoanelor suspectate, delimitarea conținutului publicitar de cel editorial, asigurarea echilibrului surselor, acordarea dreptului la replică*. O mare parte a jurnaliștilor din redacțiile chestionate admit abateri de la aceste principii deontologice, uneori fără a conștientiza că e vorba de astfel de încălcări.

RECOMANDĂRI

- Instituțiilor de autoreglementare ar trebui să le revină un rol sporit în garantarea aderenței la standardele deontologice.
- Noul Cod deontologic al jurnalistului ar trebui promovat și discutat permanent în mass-media și organizațiile de media.
- Consiliul de Presă ar putea iniția discuții privind adoptarea și funcționarea codurilor de etică în redacții ca instrumente de fortificare a standardelor profesionale.
- Datele studiului și tendințele identificate ar putea servi drept bază pentru elaborarea programelor de instruire pentru mass-media, care pot fi elaborate atât de către instituțiile de presă, cât și de către organizațiile neguvernamentale din domeniu.
- Este nevoie de instruire suplimentară în materie de selectare și asigurare a echilibrului surselor, acordarea dreptului la replică, identificarea persoanelor suspectate și delimitarea conținutului publicitar de cel editorial, în vederea depășirii handicapului înregistrat pe aceste segmente.
- Instruirea jurnaliștilor ar trebui să se facă permanent, în redacții (in-house) sau în afara acestora, redactorii încurajând reporterii să participe la cursuri speciale și ateliere în domeniul eticii și deontologiei profesionale jurnalistice.

